

ЗАЛУЧЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ГРОМАДСЬКО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ

У статті здійснено аналіз понять «культура», «інтелектуальна культура», визначено можливі форми, методи та технології залучення майбутніх учителів до громадсько-педагогічної діяльності з формування інтелектуальної культури учнів.

Ключові слова: культура; інтелектуальна культура; громадсько-педагогічна діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасне суспільство потребує від освіти підготовки висококваліфікованих учителів, які здатні творчо мислити, аналізувати проблеми та орієнтуватися в нестандартних умовах та ситуаціях, тобто фахівців, котрі володіють високою інтелектуальною культурою. Проте, на сьогодні в Україні спостерігається недостатній рівень сформованості цієї культури в студентів. Вони недостатньо володіють узагальнювальними знаннями та вміннями розвитку мислення, не вміють правильно виражати свої думки, аналізувати, порівнювати, виокремлювати головне серед значної кількості інформації навчального характеру. Природно, що така ситуація призводить до низького розвитку інтелектуальної культури. На сьогодні зазначена проблема є нагальною і потребує подальшого розв'язання.

Мета і завдання статті полягають у з'ясуванні основних понять досліджуваної проблеми, визначення можливих форм, методів та технологій залучення майбутніх учителів до громадсько-педагогічної діяльності з формування інтелектуальної культури учнів.

Аналіз останніх досліджень. До питання інтелектуального розвитку та інтелектуальної культури учнів різних вікових груп зверталось багато зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема Д. Брунер, Л. Виготський, В. Давидов, Б. Ельконін, Л. Занков, Г. Костюк, В. Паламарчук, Ж. Піаже, С. Рубінштейн, Б. Скіннер, О. Талізін, Г. Холл та інші.

Зокрема у дослідженнях М. Холодної було розкрито проблему інтелектуального виховання. Згідно з авторською онтологічною теорією, інтелект визначається як особлива форма організації індивідуального ментального (розумового) досвіду, що зумовлюють властивості інтелектуальної діяльності та продуктивність. Механізми інтелектуального розвитку особистості пов'язані з процесами, що мають місце в просторі індивідуального ментального досвіду і характеризують перебудову і збагачення, наслідком чого є зростання індивідуальних та інтегральних інтелектуальних здібностей, індивідуальна своєрідність складу розуму [6].

Орієнтація на внутрішній (суб'єктивний) досвід учня обґрунтовується в дослідженнях І. Якиманської, яка визначала його зміст, включивши уявлення та поняття, розумові і практичні дії, а також емоційні коди, у тому числі особисті смисли, установки і стереотипи [9, с. 96].

З точки зору педагогіки, інтелектуальна культура визначається як комплекс знань і умінь у сфері розумової праці: вміння визначати цілі пізнавальної діяльності, планувати її, виконувати пізнавальні операції різними способами, працювати з джерелами. Інтелектуальну культуру розглядають як культуру навчальної діяльності, що спирається на розумовий розвиток учня. Формування розумової культури є частиною завдань з розумового розвитку дітей, яке розуміється як процес дозрівання і зміни розумових сил під впливом біологічних і соціальних факторів. Інтелектуальна культура розглядається і в рамках професійної діяльності як здатність навчатися на досвіді, гнучко реагувати на нестандартні ситуації і приймати нетривіальні рішення. Дійсно, такі якості фахівця, як володіння варіативною методологією і прийомами евристичної роботи, гнучкість і адаптивність мислення, здатність швидкого орієнтування в проблематиці спеціальності припускає щось більше, аніж просто професійна підготовка.

Виокремлення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується зазначена стаття. Незважаючи на те, що окреслена проблема розглядається з різних позицій, проте питання залучення майбутніх учителів до громадсько-педагогічної діяльності з формування інтелектуальної культури учнів вивчене не достатньо.

Виклад основних результатів теоретичного дослідження. Поняття «культура» (у перекладі з латинської «cultura» означає «виховання», «освіта», «розвиток») характеризується складністю та багатозначністю. На сьогодні існує близько 500 визначень цього поняття. Це пов'язано з тим, що окреслене поняття є об'єктом вивчення багатьох наук:

психології, педагогіки, культурології, етики, естетики, філософії тощо.

У психолого-педагогічній літературі дослідження інтелектуальної культури направлене на виокремлення якостей, що характеризують високий рівень інтелектуальної культури особистості. Так, Н. Осинська до їх складу відносить:

- самостійність мислення, тобто уміння ставити питання та їх розв'язувати;
- критичність і самокритичність мислення – уміння давати об'єктивну оцінку явищам, власним діям і думкам;
- спрямованість мислення – уміння здійснювати правильний вибір дій, вирішення будь-якої проблеми;
- широта розуму – уміння конкретно та всебічно підходити до специфіки розгляду того чи іншого питання;
- глибина розуму – уміння підходити в кожному питанні до сутності справи, не зупиняючись на першому поясненні;
- гнучкість розуму – вільно розпоряджатися вихідним матеріалом і бачити його в розвитку;
- відкритість розуму – уміння знаходити у відомому менш досліджене [8, с. 12].

І. Захарова визначає інтелектуальну культуру як своєрідну характеристику особистості, в якій проглядається широка загальна ерудиція, міцна система знань у певній галузі науки, гнучкість і оперативність розумових дій, високий рівень творчого мислення, навички пізнавальної якості [8, с. 252].

У підручнику «Культурологія» за редакцією професора А. Маркової інтелектуальна культура визначається як знання законів логіки, вміння їх використовувати в пізнанні дійсності, здатність приймати логічно обґрунтовані рішення, забезпечувати їх неспростовну аргументацію [5].

Проаналізувавши літературні джерела, можна зробити висновок, про те, що інтелектуальна культура – це характеристика діяльності людини у сфері мислення, у процесі якої здійснюється взаємодія з навколишнім світом, іншими людьми, в громадсько-педагогічній діяльності, у результаті чого відбувається творення нового продукту на об'єктивному рівні.

Для успішного розвитку інтелектуальної культури учнів у процесі навчання слід, насамперед, щоб ця культура була сформована у вчителів, які з ними працюють. Тому важливо формувати інтелектуальну культуру майбутніх учителів у процесі їхньої професійної підготовки у ВНЗ. Така підготовка може проводитися як у навчальний, так і позанавчальний час.

Розглянемо, яким чином можна розвивати інтелектуальну культуру у студентів – майбутніх учителів філології протягом навчання у ВНЗ. Формування інтелектуальної культури в навчальний час передбачає:

- підготовку студентами різних повідомлень, рефератів, написання курсових робіт;
- участь у дискусіях, в обговоренні актуальних питань;
- правильне формулювання своїх думок, переконань, суджень;
- організація студентами в школі деяких активних форм навчання, лінгвістичних конкурсів, ігор та вікторин;

– пошук, відбір, аналіз інформації, що стосується певного питання.

Формування інтелектуальної культури у позанавчальний час передбачає:

- написання наукових робіт, доповідей, публікацій;
- участь у наукових гуртках, проблемних групах;
- участь в організаційно-масових заходах: олімпіадах і конкурсах, виставках наукових студентських робіт, студентських конференціях;
- участь у випуску факультетських, кафедральних газет, оформленні стендів, навчально-дослідницьких студентських журналів тощо.

Науковець М. Князєв вважає громадсько-педагогічну діяльність єдиним засобом «виходу» студентів у реальний шкільний процес на першому, другому й третьому роках навчання [3, с. 134]. У нашому випадку в якості залучення майбутніх учителів до громадсько-педагогічної діяльності з формування інтелектуальної культури учнів була обрана позанавчальна робота.

Позанавчальна робота у вищих навчальних закладах розглядається в рамках виховної діяльності та регламентується Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», Указами президента України та іншими нормативними документами. Закон України «Про вищу освіту» передбачає створення таких умов навчання та виховання, які б забезпечували «можливість інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що сприяє формуванню значущої, вмілої та вихованої особистості» [2]. Також слід зазначити, що саме у вищому навчальному закладі найбільш суттєвим аспектом з позанавчальної роботи є виховна робота, оскільки майбутні фахівці повинні бути готовими до її проведення в якості вчителів та вихователів.

Виховна робота у вищому педагогічному закладі, на думку І. Черезової, ґрунтується на таких принципах, які певним чином пов'язані з принципами планування та проведення позанавчальної роботи. Це є принципи системності процесу виховання; безперервності; єдності історичного, національного та загальнолюдського у вихованні; розвитку національної самосвідомості та прищеплення любові до свого народу, поваги до його культури, традицій, звичаїв; гуманітаризації та гуманізації виховання; єдності навчання та виховання; співробітництва, партнерства, взаємодії між викладачем і студентом; індивідуалізації виховного процесу, інтеграції родинного та суспільного виховання; формування творчої активності, самодіяльності студентської молоді, активізації студентського самоврядування; системного формування особистості майбутнього фахівця через вплив як у навчальний, так і в позанавчальний час [7].

На думку Н. Крутогорської, в основу позанавчальної діяльності покладені ідеї гуманістичної парадигми особистісно зорієнтованої освіти. Саме цей аспект виховної роботи зі студентами створює особистісне спілкування, спонукає до дискусій, обміну думками, враженнями, стимулює розвиток аналітичного мислення, зумовлює потребу в активній суспільно корисній, громадсько-педагогічній діяльності [4]. Позанавчальна робота майбутніх філологів повинна також збагачувати їхній словник й мовлення,

підвищувати загальну та мовленнєву культуру. Враховуючи системність як невід'ємну характеристику виховного процесу вищого навчального закладу, можна уявити багатогранний характер позанавчальної діяльності, яка в контексті створення професійно-педагогічного іміджу майбутніх філологів спрямована на формування особистісних (комунікативних, гуманітарних, аутопсихологічних) та професійних (проектувальних, адаптаційних, творчих, загальнолінгвістичних, соціокультурних та інших) умінь, необхідних для збагачення інтелектуальної культури майбутніх спеціалістів з філологічних дисциплін.

У системі підготовки майбутнього філолога важливу роль відіграє професійно-педагогічна рольова та ділова гра. Саме ці заходи створюють умови для забезпечення інтенсивної мовної практики у вільній творчій атмосфері, що сприяє формуванню загальнолінгвістичних, пізнавальних, творчих, соціокультурних та гуманітарних умінь студентів. Рольовим та діловим іграм притаманні імпровізація, умовність ігрової ситуації, соціальний характер ролі, стимулювання колективно-особистісного навчання, створення умов для розкриття творчих здібностей студентів. Рольова та ділова гра розглядаються як квазіпрофесійна діяльність, яка має риси навчання та майбутньої самостійності професійної педагогічної роботи. Ця форма навчання та виховання дозволяє розширити професійно-важливі дослідницькі вміння та навички, розвинути набуті раніше лінгвістичні та педагогічні знання та вміння, оволодіти професійним та соціальним досвідом та засобами професійної діяльності [8].

Не менш важливою рисою позанавчальної діяльності є здатність виховних заходів допомагати студентам у самовихованні та формуванні мотивів професійного самовдосконалення. Виховання і самовиховання виступають як дві органічні сторони виховного процесу, в якому формується особистість. Вони зумовлені єдиною метою, їх організація вимагає узгодженості зусиль, що спрямовані на досягнення загальної мети, глибокого вивчення і врахування

індивідуальних особливостей особистості, її життєвих цілей, мотивів та здібностей. З метою надання мотиваційної допомоги в аспекті розвитку інтелектуальної культури майбутніх учителів філологічних спеціальностей можуть бути проведені кураторські години за такою тематикою: «Самовиховання як основна засада розвитку особистості», «Характер і темперамент. Чому ми такі, які ми є?»; кінолекторії (перегляд документальних фільмів з подальшим обговоренням):

- «Громада може»;
- «Ціна свободи»;
- «Великий Злам»;
- «Між Гітлером і Сталіним»;
- «Тернистий шлях до визнання»;
- «Чорнобиль: за секунду до катастрофи»;
- «Свобода або смерть»;
- «Жовто-блакитний прапор» тощо.

Висновки дослідження та перспективи подальшого розвитку. Отже, ми бачимо, що значна увага приділяється розвитку самостійності студентської молоді, ініціативності та самоврядування, які сприяють активному та свідомому формуванню особистості майбутнього фахівця.

Саме вищезазначені принципи є своєрідною базою для реалізації педагогічних умов, пов'язаних із залученням майбутніх учителів до громадсько-педагогічної діяльності з формування інтелектуальної культури учнів у позанавчальний час. Систематичне проведення виховних заходів, які спрямовані на створення всебічно-розвинутої гармонійної особистості майбутніх вчителів, сприятиме в подальшому ефективному розвитку інтелектуальної культури, оскільки позанавчальна діяльність охоплює найважливіші аспекти професійного становлення вчителів, зокрема, виховання самостійності, креативності, ініціативності, дослідницьких якостей, здатності до самовиховання та самопроєктування, та в подальшій професійній діяльності допомогатиме розвиватися інтелектуальній культурі учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдуллина О. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования* : [учебное пособие] / О. А. Абдуллина. – М. : Просвещение. – 9 с.
2. Закон України «Про вищу освіту» // *Освіта в Україні. Нормативна база*. – К. : КНТ, 2006. – С. 40–93.
3. Князян М. О. *Навчально-дослідницька діяльність студентів як засіб актуалізації професійно значущих знань* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / М. О. Князян. – Ізмаїл, 1998. – С. 134.
4. Крутогорська Н. *Пошук нових технологій організаційно-виховної роботи серед студентів педагогічного університету* / Наталія Крутогорська // *Рідна школа*. – 2003. – № 4. – С. 47–50.
5. *Культурология. История мировой культуры: учебник для вузов* / под. редакцией профессора А. Н. Марковой. – М., 2002.
6. Холодная М. А. *Психология интеллекта: парадоксы исследования* / М. А. Холодная. – Томск : Изд-во Томского ун-та ; М. : Изд-во «Борг», 1997. – 392 с.
7. Черезова І. *Організація виховної роботи зі студентами* / Ірина Черезова // *Рідна школа*. – 2006. – № 6. – С. 21–23.
8. Чиж А. Н. *Профессионально-педагогическая направленность внеучебной деятельности студентов* / А. Н. Чиж, Н. Н. Чернуха // *Вісник Луган. держ. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка*. – 2005. – № 10 (90) : пед. науки. – С. 253–260.
9. Якиманская И. С. *Личностно ориентированное обучение в современной школе* / И. С. Якиманская. – М. : Сентябрь. – 2002. – 96 с.

*Лунгу Л. В.,
Измаильский государственный университет, г. Измаил, Украина*

**ПРИВЛЕЧЕНИЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К ОБЩЕСТВЕННО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ УЧЕНИКОВ**

В данной работе проведен анализ понятий «культура», «интеллектуальная культура»; определены возможные формы, методы и технологии привлечения будущих учителей к общественно-педагогической деятельности по формированию интеллектуальной культуры учащихся.

Ключевые слова: культура; интеллектуальная культура; общественно-педагогическая деятельность.

*Lungu L.,
Izmail State University, Izmail, Ukraine*

**ATTRACT FUTURE TEACHERS FOR SOCIALLY-PEDAGOGICAL ACTIVITY
ON FORMATION OF INTELLECTUAL CULTURE STUDENTS**

In this article the categories «culture», «intellectual culture» are analysed; possible forms, methods and technologies of inclusion of future teachers to a public and pedagogical of activity for formation of intellectual culture of pupils are defined.

Keywords: culture; intellectual culture; public and pedagogical activity.

Рецензенты: *Кічук Н. В.*, д. пед. н., професор;
Чубук Р. В., к. пед. н., доцент.

© Лунгу Л. В., 2014

Дата надходження статті до редколегії 18.11.2014